

Що таке учасницьке бюджетування

Учасницьке бюджетування —

(participatory budgeting) — це інструмент прямої демократії, за допомогою якого громадяни беруть участь у прийнятті рішень щодо розподілу бюджетних коштів

Процес учасницького бюджетування

проходить приблизно так:

Перед початком учасницького бюджетування мешканців зазвичай навчають основ бюджетування та міського управління.

На першому етапі проходять обговорення наявних проблем та можливих шляхів використання грошей, визначаються пріоритетні напрямки. До цього процесу залучається якомога більша кількість мешканців.

На другому етапі відсіюються явно нереалістичні пропозиції. На основі попередніх обговорень та визначених пріоритетів працюються та узгоджуються з міською владою конкретні проекти та програми. На цьому етапі основна робота покладається на спеціальну раду, обрану з учасників попередніх обговорень шляхом голосування або жеребкування.

На останньому етапі рішенням ради учасницького бюджету або всезагальним голосуванням (через інтернет, наприклад) серед запропонованих проектів обираються найкращі і між ними розподіляється фінансування.

Рада учасницького бюджету —

не представницький орган влади, вона не дублює функції місцевих рад. Основна мета її створення — надати нові можливості участі у міському управлінні для тих мешканців, які зазвичай виключені з цього процесу. Такий механізм компенсує негативні наслідки представницької демократії, доповнює, а не замінює представницькі органи.

Учасницьке бюджетування може відбуватися на рівні всього міста, певного району або певної сфери міського життя (наприклад, освіти чи культури). У ньому може робитися наголос на інтересах всіх мешканців або певної суспільної групи, яка має обмежені можливості участі в міському управлінні (скажімо, молодь або жінки). З огляду на цю специфіку, а також національні особливості бюджетного процесу, механізм учасницького бюджетування може коригуватися.

«Учасницький бюджет — це вимога часу. Як Фейсбук чи Твіттер»»

Ганна Гронкевич-Вальц, президентка Варшави,
на фестивалі ProМісто у Києві

Переваги учасницького бюджетування

Участь у прийнятті рішень передусім для тих, хто наразі не має можливості заявити про свої ініціативи чи висловити власну точку зору щодо питань міського розвитку. Це покращує соціальну інтеграцію спільноти.

Новий майданчик для діалогу мешканців і влади. Обговорення господарських, а не політичних питань дозволяє знизити політичну напруженість. Учасницьке бюджетування збільшує взаємодію мешканців з чиновниками і стимулює підзвітність останніх.

Об'єктивна і прозора система перерозподілу ресурсів дозволяє зменшити можливості для корупції і підозри у ній.

Досвід проектної роботи. Командні дії кількох департаментів чи управлінь, включених в процес учасницького бюджетування, сприяють подальшому підвищенню злагодженої роботи міської влади.

Вирішення проблем, «до яких не доходять руки». Учасницьке бюджетування піднімає проблеми, які влада може вважати другорядними або відкладати з року в рік (наприклад, пішохідні доріжки, спортивний майданчик чи бібліотека у певному районі).

Нові ідеї і нові люди. Багато ідей, які пропонують мешканці, вартують реалізації. Самі ж мешканці, залучені до учасницького бюджетування, можуть потім продовжити співпрацю з міською владою, громадською чи політичною діяльністю.

Що змінить учасницьке бюджетування?

Як є зараз?	Як буде з учасницьким бюджетуванням?
Відсутність інтересу мешканців до муніципальних справ створює можливості для зловживань	Зростання обізнаності та залученості мешканців до управління містом збільшує контроль за бюджетними витратами
Відсутність публічних обговорень міських проблем	Широке обговорення міських проблем з рівним доступом для усіх охочих
Бюджет розподіляє лише невелика кількість адміністраторів: чиновників та депутатів міської ради	На всіх етапах формування бюджету (від розробки пропозицій до голосування) до нього залучені мешканці міста, з податків яких і формується бюджет
Інтереси мешканців представляють виборні органи: міський голова, депутати	Мешканці мають можливість говорити самі за себе
Розподіл бюджету може відбуватися неадекватно через корупцію, політичну доцільність чи популізм	Ризики корупції і популізму мінімізовані

Обов'язкові складові учасницького бюджетування

Учасницьке бюджетування може покращити якість міського управління, лише якщо буде

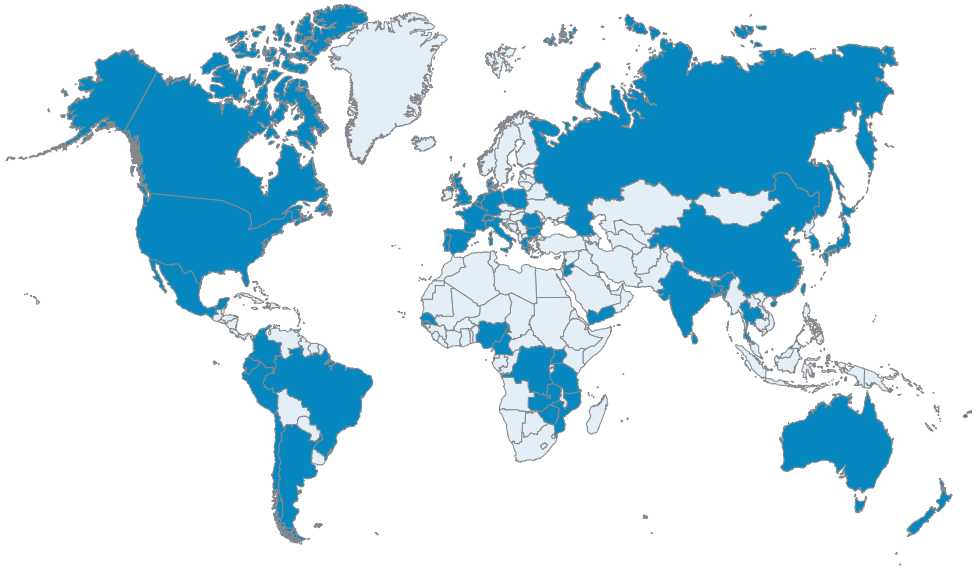
щорічним: учасницьке бюджетування потрібно проводити з року в рік, щоб започатковані ним зміни стали стійкими;

інклюзивним: усі мешканці мають бути рівними, а будь-яка партійна чи громадська належність ігноруватися; щороку в раді учасницького бюджету має відбуватися повна ротация;

популярним: проекти мають стосуватися інтересів якнайбільшої кількості мешканців, щоб вони підтримували учасницький бюджет;

надійним: усі обрані проекти мають бути виконані у встановлені терміни, щоб мешканці не втратили довіру до цього процесу.

Учасницьке бюджетування у світі

■ Країни, де є міста, в яких застосовується учасницьке бюджетування

**Сьогодні учасницький
бюджет практикується більш
ніж у 1200 містах на всіх
континентах Землі**

*Джерело: Ewa Markowska-Bzducha, Participatory Budgeting as
a Stimulant for the Development of Civil Society, 2013*

Париж: найбільший учасницький бюджет в історії

У травні 2014 року меркою Парижа стала соціалістка Ане Ідальго і вже за півроку вона вперше запропонувала парижанам розставити пріоритети серед 15 проектів, реалізацію яких місто могло б профінансувати. Протягом восьми днів усі мешканці міста голосували у традиційний спосіб або через інтернет (цією можливістю скористалося 60% опитаних), в результаті чого було обрано 9 проектів.

2015 року масштабність учасницького бюджету зросла. У січні всі охочі (навіть мешканці міста з іноземним громадянством) подавали свої ідеї. Після цього відбудеться серія виставок і три тури голосування, за результатами яких буде розподілено 65 мільйонів євро. Загалом, протягом 2014–2020 років учасницький бюджет Парижа становитиме близько 500 мільйонів євро, тобто 5% міського бюджету розвитку. Ця сума буде найбільшою в історії.

Варшава: кожному з районів — свій учасницький бюджет

Вперше учасницьке бюджетування з'явилося у Польщі 2011 року у невеликому місті Сопот, а вже через три роки цей досвід перейняла столиця. Всього на розгляд було подано більше 2 тисяч проектів, однак фінансування на загальну суму понад 52 мільйони злотих отримали лише 336 з них. Причому проекти обиралися для кожної з 18 дільниць (районів) міста.

У кожному районі було утворено Раду та Команду учасницького бюджету. Рада, до складу якої входять мешканці, експерти, чиновники і депутати, виконує здебільшого дорадчі функції: проводить попередню експертизу проектів на реалістичність та наглядає за процесом втілення в життя. Безпосередньо над реалізацією проектів працює Команда, яка складається з 5 мешканців, 5 представників громадських організацій і 5 міських чиновників, а також делегатів відповідної районної ради.

Бостон: слово молодим

На початку 2014 року вперше у США у Бостоні розпочалося молодіжне учасницьке бюджетування. Право розподіляти 1 мільйон доларів міських бюджетних видатків отримали мешканці віком від 12 до 25 років. Для цього було проведено серію зустрічей і обговорень, велася робота через офіційний сайт і сторінки учасницького бюджету в соціальних мережах.

У підсумку було обрано 7 проектів, які отримали від 50 до 400 тисяч доларів на реалізацію. Найбільше грошей дали на реконструкцію Парку Франкліна, після чого там з'являться ігровий майданчик для дітей з обмеженими фізичними можливостями та пікнікова зона. Серед інших проектів-переможців: створення графіті, купівля електронних книжок для вишів, а також розвиток кількох парків і публічних просторів.

Яунде: демократія по смс

У двох районах столиці Камеруну, Яунде-2 та Яунде-6, учасницький бюджет вперше з'явився у 2010 році; в обговореннях взяли участь півтори тисячі мешканців. На той час інтернет в країні був мало поширений, тому залучити до бюджетування велику кількість людей було досить важко.

Однак станом на 2011 рік половина камерунців вже були власниками мобільних телефонів, тому Світовий Банк запропонував місцевій владі використати їх для розширення участі мешканців. Наступного року в учасницькому бюджетуванні взяло участь вже 45 тисяч: вони обирали проекти за допомогою смс. В районі Яунде-2 перемогла ідея очищення питної води, а в Яунде-6 — ідея будівництва сусідських форумів.

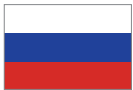
Фіджі та Вануату: процес важливіший за результат

На Фіджі та Вануату учасницький бюджет імплементується за підтримки Азійського банку розвитку. Дворічний проект охоплює 30 громад в обох країнах. Представники кожної з них пройдуть тренінги, щоби правильно втілювати учасницькі методи на місцях.

Для авторів проекту важливішим є процес, а не результат: основний виклик вони вбачають у дотриманні правильної процедури, без якої функціонування учасницького бюджету неможливе. Велика увага приділяється також аналізу успішності обраних методик: постійне удосконалення є одним з необхідних атрибутів учасницького бюджетування.

Росія: депутати місцевих рад можуть все зіпсувати

У 2012 році Європейський університет у Санкт-Петербурзі і Комітет громадянських ініціатив розпочав проект запровадження учасницького бюджетування у п'яти містах: Череповці, Сосновому Бору, Омутнинську, Уржумі та Мирному. Найменше з них наслідє 4,5 тисячі мешканців, найбільше — 315 тисяч. У кожному місті утворюється Комісія учасницького бюджету, до складу якої шляхом жеребкування обирають 15 мешканців.

Учасницьке бюджетування в Росії діє паралельно з наявною бюджетною системою, його результати оформлюються у вигляді пропозицій до проекту міського бюджету. Найбільшим ризиком автори проекту називають схвалення учасницького бюджету депутатами міської думи.

Учасницьке бюджетування в Бразилії

У сучасному вигляді учасницьке бюджетування було розроблено і вперше застосовано у місті Порто-Алегре в Бразилії

Результати учасницького бюджетування

Зміна пріоритетів під час розподілу видатків за допомогою учасницького бюджетування у Бразилії

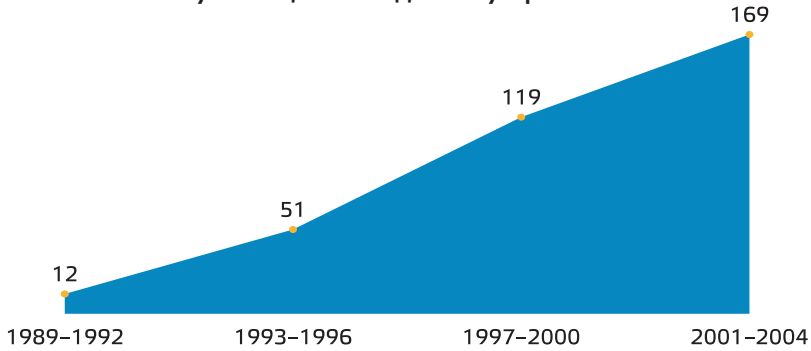

Учасницьке бюджетування значним чином змінило загальний розподіл видатків у країні. Муніципалітети, які запровадили учасницьке бюджетування, порівняно з іншими значно збільшили витрати на охорону здоров'я та санітарію.

На основі даних зі всіх муніципалітетів (як з учасницьким бюджетуванням, так і без нього)

Джерело: Goncalves Sonia, The Effects of Participatory Budgeting on Municipal Expenditures and Infant Mortality in Brazil, 2013

Кількість учасницьких бюджетів у Бразилії

Джерело: Goncalves Sonia, The Effects of Participatory Budgeting on Municipal Expenditures and Infant Mortality in Brazil, 2013

До 2004 року учасницьке бюджетування запровадили тільки 169 муніципалітетів з більш ніж 5000. Та навіть це призвело до значних змін. За рахунок покращення санітарних умов в містах з учасницьким бюджетуванням знижено рівень дитячої смертності.

Не зважаючи на зменшення витрат на житловий сектор, доказів погіршення ситуації у цій сфері в містах з учасницьким бюджетуванням немає.

15-річний досвід учасницького бюджетування в Бразилії показує підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

У 2001-2004 роках до учасницького бюджетування було залучено 27% населення Бразилії

Графік-календар: як відбувається учасницьке бюджетування у Порто-Алегре

березень–квітень	квітень–червень	червень	червень–грудень
<p>Підготовчі зустрічі</p>	<p>Районні і тематичні обговорення</p>	<p>Збори делегатів</p>	<p>Рада учасницького бюджету</p>
<p>розгляд виконання минулорічних бюджетів та програм розвитку</p> <p>обговорення принципів і правил учасницького бюджетування</p> <p>обговорення загальних і технічних критеріїв задоволення потреб</p> <p>презентація державного бюджету</p> <p>обговорення тематичних пріоритетів</p>	<p>презентація державного бюджету</p> <p>обрання тематичних пріоритетів</p> <p>визначення кількісного складу делегатів</p> <p>обрання делегатів на збори та членів Ради учасницького бюджету</p>	<p>розгляд прогнозу надходжень і витрат на наступний рік, розробленого міською адміністрацією</p> <p>відвідування делегатами різних об'єктів в місті для оцінки потреб мешканців</p> <p>обговорення і визначення пріоритетних запитів і робіт у кожній галузі</p>	<p>робота разом із міською адміністрацією над узгодженням пріоритетів і потреб, визначених на районних сесіях, з інфраструктурними потребами міста вцілому</p> <p>розробка разом із міською адміністрацією бюджету і програми розвитку</p> <p>прийняття бюджету та програми і передача їх меру та міській раді</p> <p>обговорення і прийняття змін до процесу учасницького бюджетування</p>
<p>мешканці</p>		<p>делегати</p>	<p>члени Ради учасницького бюджету</p>

Джерело: Assessment of Participatory Budgeting in Brazil, Center for Urban Development Studies, Graduate School of Design, Harvard University, 2005

Матеріал підготовлено аналітичним центром CEDOS в рамках Проекту посилення доступу громадян до прийняття рішень у сфері міського розвитку, який реалізовується за підтримки Charles Stewart Mott Foundation.

CEDOS (раніше Центр дослідження суспільства) — незалежний, позапартійний, некомерційний аналітичний центр, що досліджує державну політику та суспільні процеси у сферах освіти, міграції та міського розвитку з метою формування прогресивних інституцій та посилення участі громадян у прийнятті рішень.

cedos.org.ua

CEDOS_UA

CEDOS.org.ua

Mistosite — аналітичний інтернет-журнал про місто. Майданчик для публікації дослідницьких матеріалів. Платформа для комунікації ініціатив, активістів, дослідників та всіх, хто цікавиться розвитком міста.

mistosite.org.ua

mistosite

mistosite